

Ambulant Begeleider pleit voor meedoen met de groep. Ook voor de zwakke rekenaars.

Individuele leerlijn rekenen? Liever niet

'Individuele leerlijnen voor rekenen zijn meestal niet de beste keuze die je voor een zwakke rekenaar kunt maken,' staat te lezen in de brochure van de PO-Raad 'Iedereen kan leren rekenen'. In dit artikel wordt aan de hand van praktijkverhalen het volgende onderstreept: 'Een individuele leerlijn is in veel gevallen geen goede oplossing, gezien de praktische en emotionele consequenties. We steven ernaar om individuele leerlijnen te voorkomen. c. q. het zeer gereserveerd en onder strikte voorwaarden spaarzaam toe te passen.'

Menno zit in groep 5 van een dorpschool in Friesland. Zijn rekenen is op het niveau van half groep 4. De groep 5 van Menno is gecombineerd met groep 6. In de groep zitten vijftientig leerlingen. Als de rekenles begint kijkt de leerkracht snel even bij Menno om te zien of hij aan het werk kan, hij constateert dat dat het geval is.

Daarna neemt de leerkracht met alle leerlingen van groep 5 plaats rond de groepstafel en geeft een rekeninstructie van een kwartier. Halverwege deze instructie vraagt hij vanaf zijn plaats aan de groepstafel of Menno nog verder kan. Menno antwoordt bevestigend. Na de instructie gaat de leerkracht even bij hem langs en hij ziet dat hij nog niets heeft gedaan. Snel geeft hij een paar aanwijzingen en Menno knikt ten teken dat hij het begrijpt. De leerlingen van groep 6 worden uitgenodigd aan de groepstafel plaats te nemen voor hun rekeninstructie. Ook deze instructie duurt een kwartier. De leerkracht spreekt hem tussentijds nog eenmaal vermanend toe: 'Werk nou even door'. Als de andere leerlingen een half uur hebben gerekend, heeft Menno nog niet één som gemaakt. Voorgaande lijkt misschien een bedacht verhaaltje, maar dit is een harde werkelijkheid die ik als Ambulant Begeleider ben tegengekomen toen ik een eerste observatie kwam doen. Menno die juist veel instructie nodig heeft en die meer rekentijd zou moeten hebben om zijn achterstand niet nog groter te laten worden, krijgt juist geen instructie en profiteert niet van de rekentijd die hem wordt geboden. Menno kan met niemand overleggen, er is geen enkele interactie met medeleerlingen en er is nauwelijks tijd voor hem van de leerkracht.

Martin zit in groep 7 van een grote school in dezelfde gemeente. Ook Martin zit in een combinatieklas. Martin heeft al jaren problemen met rekenen, maar de leerkrachten van groep 3 tot en met 6 wisten hem met de nodige aanpassingen binnen de methode 'Wereld in getallen' te houden. De leerkracht van groep 7 echter had Martin na overleg met de interne begeleider in Maatwerk laten werken. Na enkele weken wordt mij gevraagd de leerkracht te helpen bij het opstellen van een individuele leerlijn voor rekenen. Alvorens dat te doen wil ik eerst wel eens met Martin rekenen. Ik vraag hem zijn gekopieerde boekje van Maatwerk mee te nemen.

Het is alsof ik in een boze droom terecht kom. Ik zie dat er in het boekje van Martin nog niet één bladzij is nagekeken en dat het boekje verkeerd om geniet is, zodat Martin met werkblad 51 is begonnen en langzaam naar werkblad 1 toewerkt. De leerkracht zou het gemerkt hebben als hij maar één keer een serieuze blik op het werk van Martin had geworpen. Door voor Martin voor een individuele leerlijn voor rekenen te kiezen worden voor Martin ook geen (hoge) doelen meer nagestreefd, hij wordt min of meer aan zijn lot overgelaten. De leerkracht pleegt geen zichtbare inspanning meer om Martin verder te helpen met zijn rekenontwikkeling.

Bart zit in groep 6 van een middelgrote school. Tot en met groep 5 is het gelukt Bart met de nodige aanpassingen in 'Pluspunt' te laten rekenen. Bart rekt sinds oktober groep 6 in 'Maatwerk'. Ik geef de leerkracht ondersteuning bij het op schrift stellen van de individuele leerlijn van rekenen voor Bart.

Op papier ziet het plan er goed uit, maar voor Bart pakt het toch niet gunstig uit. Als ik in maart voor de derde keer met de leerkracht spreek, blijkt dat Bart ernstig lijdt onder zijn uitzonderingspositie. Hij is nauwelijks nog te motiveren hard te werken tijdens de rekenles en ook bij de andere vakken laat hij de schouders hangen. De moeder van Bart vertelt dat hij soms huilend uit school komt en dat hij 's morgens niet

meer naar school wil. Bart gaat in de klas clownesk gedrag vertonen. Hij denkt dan op de vallen en hoopt zo bij zijn klasgenootjes aan populariteit te winnen. In de eindtoets van Maatwerk maakt Bart nog meer fouten dan in de instaptoets. Hij heeft in al die maanden niets geleerd, hij hoort niet meer bij de groep en is ongelukkig. De leerkracht en de interne begeleider van de school denken er over na voor Bart een beschikking voor het SBO aan te vragen.

Heel anders is het **Julius** vergaan. Ook bij hem wordt mijn hulp ingeroepen als hij in groep 6 zit. Op de

vorige school heeft Julius een enorme achterstand opgelopen voor alle vakken. Ook de achterstand bij rekenen is fors. Samen met de leerkracht en interne begeleider van de school bespreken we de voor- en nadelen van een individuele leerlijn voor rekenen. We kiezen unaniem voor doorwerken in de methode 'Rekenrijk'. De leerkracht

weet Julius te motiveren hard te werken. Zij realiseert extra instructietijd in de groep. Julius krijgt bovendien door het inzetten van de computer meer rekentijd. Met het computerprogramma herhaalt Julius de rekenstof van groep 5. Julius krijgt een tafelkaart, zodat het rekenen vlotter gaat en hij meer sommen kan maken. Bij alle nieuwe rekenonderwerpen doet Julius gewoon mee met de groep. Indien nodig past de leerkracht de verwerking aan. Julius mag sommige sommen overslaan en van sommige opgaven mag hij minder sommen maken. Anderhalf jaar nadat ik Julius leerde kennen sluiten we de begeleiding af. Julius zit nu halverwege groep 7. Zijn rekenen is nog steeds niet heel sterk, maar Julius is een volwaardig lid van zijn groep, hij zit goed in zijn vel en hij heeft zijn draai op de nieuwe school helemaal gevonden.

Sjouke leer ik kennen als hij in groep 6 zit. Hij werkt in 'Maatwerk' en hij is een uitzondering in de groep. Sjouke werkt niet of nauwelijks tijdens de rekenles, zijn motivatie is tot het nulpunt gedaald. De ouders van Sjouke zijn zeer ontevreden over de school. De ouders geven aan hun zoon graag te willen helpen zijn rekenproblemen te overwinnen.

Leerkracht en interne begeleider van de school zien helemaal niets in het aanbod van de ouders. Uit gesprekken met het team begrijp ik dat er veel communicatieproblemen tussen school en de ouders zijn. Sjouke vormt met zijn ouders echter een hechte eenheid. Ik adviseer het team Sjouke en zijn ouders een kans te geven. Ik stel voor de vader elke dag voorinstructie te laten geven voor de rekenles van de volgende dag. Het team gaat aarzelend akkoord. Sjouke krijgt een boek van 'Rekenrijk' en een schrift mee naar huis. Hij stopt met 'Maatwerk' en gaat weer rekenen in 'Rekenrijk'. Wel maakt hij van de lesstof in eerste instantie het minimumprogramma. Als ik zes weken later weer langs kom zie ik Sjouke werken in de klas, zittend tussen de andere leerlingen van groep 6. Hij is gewoon aan het werk. Op zijn tafel ligt een soort spiekbriefje dat zijn vader voor hem heeft gemaakt. Het decimalenstelsel staat er op getekend, een deel van de tafels staan er op en een

paar breuken. Sjouke vertelt mij dat hij veel steun aan het briefje van zijn vader heeft. De leerkracht doet er wat lacherig over. Tot haar verbazing had Sjouke de afgelopen weken wel steeds zijn rekentaak helemaal af en was hij op tijd klaar. Aan het eind van groep 6 kom ik nog een keer langs. Sjouke doet nog steeds de i-lijn van 'Rekenrijk' en hij heeft zijn werk nog steeds op tijd af. Halverwege groep 7 kom ik voor de laatste keer langs. De ouders van Sjouke geven nog elke dag voorinstructie. Sjouke kan daardoor de uitleg van de leerkracht goed volgen en hij is goed gemotiveerd voor het rekenen. We sluiten de begeleiding af.

Iske, Chris en Allard hebben ook een eigen leerlijn. Zij zitten alle drie in groep 8 van diverse scholen. Bij hen werkt de eigen leerlijn wel. Zij werken echter nog steeds uit de reguliere rekenmethode van de school, maar omdat zij alle drie op een kleine school in een combinatieklas zitten kunnen zij mee werken met de leerlingen van groep 7. Zij profiteren daardoor dus wel van de groepsinstructie, ze krijgen veel aandacht van de leerkracht en er is interactie met de medeleerlingen.

Ambulant begeleiders verbonden aan de SBO scholen in Friesland hebben de nadelen en de consequenties van een individuele leerlijn beschreven. De definitie van een individuele leerlijn wordt door hen als volgt geformuleerd: 'Een leerling heeft een eigen leerlijn als er een structureel afwijkend onderwijsprogramma is voor één of meer basisvakken dat leidt tot een lager eindniveau'. De waarschuwing die zij basisscholen meegeven als voor een eigen leerlijn wordt gekozen zijn de volgende:

- de achterstand wordt hoogstwaarschijnlijk niet meer ingelopen;
- het eindniveau van groep 8 wordt niet gehaald;
- er moet extra instructietijd en extra leertijd worden georganiseerd;
- de leerling neemt niet deel aan de groepsinstructie;
- de sociale component, het uitwisselen met andere leerlingen, verdwijnt en daarmee verdwijnt de denkstimulering bij inzichtelijke processen als rekenen en begrijpend lezen;
- de betreffende leerling verwerkt de leerstof vaak plichtmatig en wordt veelal gedwongen tot overmatig maatwerk;
- in samenhang met bovengenoemde punten beklijft de aangeboden leerstof vaak matig tot slecht, leerlingen met een individuele leerlijn hebben in feite de meeste instructie nodig, maar zij krijgen in veel gevallen maar (te) beperkte instructie.

Als je met deze waarschuwingen in het achterhoofd de praktijkverhalen over Menno, Martin en Bart nog eens herleest zul je ze allemaal terug kunnen vinden. De Friese ambulante begeleiders zeggen: 'Een individuele leerlijn is in veel gevallen geen goede oplossing, gezien de praktische en emotionele consequenties. We steven ernaar om individuele leerlijnen te voorkomen. c. q. het zeer gereserveerd en onder strikte voorwaarden spaarzaam toe te passen'.

Er is een heel interessant boekje uitgegeven door de PO-RAAD/ Projectbureau Kwaliteit, genaamd 'Iedereen kan leren rekenen'. Het is interessant om 'Iedereen kan leren rekenen' met het hele team te lezen. Deze brochure is verzonden naar alle basisscholen in Nederland. Wie hem gemist heeft, kan de tekst vinden op de website van de PO-RAAD, www.poraad.nl. In de brochure worden adviezen gegeven wat te doen met leerlingen van groep 1 tot met met groep 8 die moeite hebben met rekenen.

Als Ambulant Begeleider van WSNS 3.07, werkzaam op 44 overwegend kleine basisscholen verspreid over zeven gemeenten in het noordoosten van Friesland en het westen van de provincie Groningen was ik vooral geïnteresseerd in hetgeen er werd geschreven over zwakke rekenaars en over de keuzes die de scholen voor deze leerlingen kunnen/moeten maken. Wat ik in de brochure las verbaasde mij niet, het bevestigde mijn oordeel dat ik mij gedurende de twee jaren die ik als Ambulant Begeleider werkzaam ben heb kunnen vormen. 'Individuele leerlijnen voor rekenen zijn meestal niet de beste keuze die je voor een zwakke rekenaar kunt maken.'

In de groepen 1 en 2 is het belangrijk de kleuters een goede rekenstart te geven voor groep 3. Wacht bij kleuters niet af tot de leerling 'er aan toe is', maar spoor de hiaten in de ontwikkeling en het getalbegrip op en verhelp het door extra te oefenen.

De zwakke leerlingen in groep 3 en 4 hebben veel baat bij preteaching, maar vooral hebben zij meer tijd nodig voor extra instructie en extra oefening. 'Uit zowel nationaal als internationaal onderzoek blijkt telkens weer dat zwakke rekenaars vooral meer instructie- en oefentijd nodig hebben.' Heel interessant is het hoofdstuk over de groepen 6 tot en met 8. Het is voor de zwakke rekenaars in deze groepen van groot belang de rekenvaardigheden die zijn aangeleerd in de groepen 3, 4 en 5 regelmatig te herhalen. Maar tevens is het van belang dat ook de zwakke rekenaars onderwijs krijgen in typische bovenbouw onderwerpen als breuken, kommagetallen, verhoudingen en procenten. Deze leerlingen profiteren op die manier wel van de groepsinstructie, maar zij mogen de leerstof later in de les op hun eigen niveau verwerken. Terwijl de meer begaafde rekenleerlingen zich bij het formele rekenen bezighouden met bijvoorbeeld breuken, zullen zwakke rekenaars op dat moment werken aan elementair breukbegrip. Van belang in de bovenbouw blijft vooral het geven van instructie.

Mijn ervaring is dat kiezen voor een individuele leerlijn rekenen vaak de gemakkelijkste weg lijkt, maar uiteindelijk vaak een doodlopende weg blijkt te zijn. Kiezen voor blijven meedoen met de groep voor het vak rekenen lijkt in eerste instantie meer energie te kosten, maar heeft uiteindelijk meer voordelen dan nadelen. Van de 44 basisscholen in samenwerkingsverband 3.07 hebben er 22 scholen minder dan honderd leerlingen. In al deze scholen werken de leerkrachten met combinatiegroepen. Zeker de leerkrachten werkzaam op deze scholen moeten goed nadenken over de consequenties van een individuele leerlijn. Steeds weer zie ik dat sterke leerkrachten die weten wat hun beperkingen zijn en die daarvoor durven uitkomen de keuze maken hun zwakke rekenaars te laten profiteren van hetgeen tijdens de rekenlessen in de klas plaats vindt.

Belangrijkste adviezen ten behoeve van zwakke rekenaars

Groep	De belangrijkste adviezen van de PO-RAAD voor zwakke rekenaars
1 en 2	<ul style="list-style-type: none"> - Veel aandacht besteden aan beginnende gecijferdheid en wiskundige oriëntatie. - Extra instructie voor risicokinderen.
3	<ul style="list-style-type: none"> - Tijdig signaleren en ingrijpen. Alle leerlingen bij de groep houden. Preteaching voorafgaand aan de rekenles. - Verlengde instructie tijdens de rekenles. - Voordoelen - samendoelen - nadoelen, waarbij de leerkracht hardop voor rekt. - Meer oefentijd voor de zwakke rekenaars
4	<ul style="list-style-type: none"> - Start elke rekenles met een automatiseringsoefening van 5 tot 10 minuten. - Besteed ruime aandacht aan het oriënteren in de telrij tot 100. - Meer instructietijd voor de zwakke rekenaars in de vorm van preteaching en verlengde instructie. - Meer oefentijd voor zwakke rekenaars.
5	<ul style="list-style-type: none"> - Ruime aandacht besteden aan het oriënteren in de telrij tot 100 en aan de vermenigvuldigingstrategieën. - Veel aandacht besteden aan de structuur van getallen tot 1000 gebruik makend van geld en MAB materiaal om de positiewaarde van de cijfers in de getallen te visualiseren. - Preteaching en verlengde instructie voor zwakke rekenaars. - Meer oefentijd.
6, 7 en 8	<ul style="list-style-type: none"> - Instructie blijven geven en geef indien nodig preteaching en verlengde instructie. - Voorkom dat zwakke leerlingen langdurig zelfstandig werken. - Maak voor zwakke leerlingen de keuze gebruik te maken van de minimundoelen uit de rekenmethode. - Zwakke rekenaars krijgen ook onderwijs in breuken, kommagetallen, verhoudingen en procenten.

Vertaald naar adviezen (van de ambulante begeleider) aan de leerkrachten.

- Elke vier weken nieuwe concrete doelen stellen.
- Elke dag twee keer 10 minuten in de kleine groep aandacht besteden aan getalbegrip naast het reguliere programma.
- Leerkrachten bewust maken van het belang van goede en herhaalde instructie voor de zwakke rekenaar.
- Samen met de leerkracht zoeken waar de extra oefentijd gevonden kan worden.
- Belang van preteaching benadrukken, soms kunnen ouders hier ook een rol in spelen
- De leerkracht duidelijk maken wat de consequenties van een individuele leerlijn op de lange termijn zijn.
- Leerkrachten tips geven om de automatiseringsoefeningen aantrekkelijk en effectief te maken.
- Het programma 'Met Sprongen vooruit' van Jullie Menne onder de aandacht van de leerkracht brengen.
- Belang van preteaching benadrukken, soms kunnen ouders hier ook een rol in spelen
- Samen met de leerkracht zoeken waar extra oefentijd gevonden kan worden.
- Extra oefenstof zoeken liefst binnen de bestaande rekenmethode.
- Samen met de leerkracht de rekenmethode bekijken en accenten in de leerstof aanbrenge.
- Binnen de school zoeken naar effectieve additionele middelen voor het aanleren van de tafels
- Belang van preteaching benadrukken, soms kunnen ouders hier ook een rol in spelen
- Samen met de leerkracht zoeken waar extra oefentijd gevonden kan worden, vaak wordt dat vanaf groep 5 gevonden tijdens het stillezen.
- Samen met de leerkracht de minimale leerstof voor een zwakke rekenaar vaststellen
- De minimum doelen van het SLO naast die van de rekenmethode van de school leggen.
- Bekijken of er voldoende ontwikkeling is op het gebied van rekenen.
- De leerkracht duidelijk maken wat de consequenties van een individuele leerlijn op de lange termijn zijn.
- Interactie met medeleerlingen voor zwakke rekenaars benadrukken.
- Samen met de leerkracht zoeken waar extra oefentijd gevonden kan worden.
- Compenserende maatregelen bespreken zoals gebruik tafelkaart en gebruik rekenmachine.

Als ik de leerkrachten van Julius, Sjouke, Ilske, Chris en Allard spreek vraag ik altijd even hoe het nu met hen gaat. Tot op heden profiteren zij van de instructie van de leerkracht en van de interactie met hun groepsleden. Zij zijn 'gelukkige' rekenaars die met de nodige aanpassingen toch 'gewoon' met de rest van de leerlingen kunnen meerekenen en geen individuele leerlijn nodig hebben.

De auteur is werkzaam als Ambulant Begeleider WSNS

Literatuur

Gelderblom, G. (2009), *Iedereen kan leren rekenen*, Utrecht PO-raad.

Ingezonden mededeling

Bijeenkomst 'Goed rekenonderwijs!' op 25 september

UITGESTELD!

Op vrijdagmiddag 25 september 2009 stond de bijeenkomst 'Goed rekenonderwijs!', georganiseerd door de NVORWO, gepland.

Op deze bijeenkomst zouden de conclusies van de KNAW 'Commissie rekenonderwijs basisschool' gepresenteerd worden door de voorzitter en zouden resultaten van het landelijk onderzoek 'Beeld van je rekenonderwijs' gepresenteerd worden. Aansluitend zou een dialoog gevoerd worden over wat we goed rekenonderwijs vinden.

Deze bijeenkomst wordt uitgesteld naar een nog te bepalen datum in het najaar. De reden is dat de 'Commissie rekenonderwijs basisschool' nog hard bezig is met het afronden van het rapport waardoor onzeker is of de conclusies op 25 september gereed zijn. Daarom heeft de NVORWO besloten de gehele bijeenkomst 'Goed rekenonderwijs!' en dus ook de ledenvergadering door te schuiven naar een moment later dit jaar. Prof. dr. J.K. Lenstra, voorzitter van de 'Commissie rekenonderwijs basisschool' zal dan tevens de definitieve conclusies en aanbevelingen presenteren.

We vragen uw begrip voor dit uitstel.

De nieuwe datum wordt zo spoedig mogelijk bekend gemaakt. Zie hiervoor ook de sites www.nvorwo.nl en www.volgens-bartjens.nl.

U kunt zich (opnieuw) opgeven via platform@nvorwo.nl.

Personen die zich reeds aangemeld hadden krijgen per mail bericht over de nieuwe datum.

Jaap Vedder,
Voorzitter NVORWO